

Masarykova univerzita v Brně

Filozofická fakulta

Ústav pedagogických věd

**Výzkum trendů v experimentování a zneužívání
návykových látek u dětí na ZŠ**

Seminární práce

Brno 14. 5. 2004

Vypracoval: Jiří Křápek

OBSAH:

1. Úvod	3
2. Metoda výzkumu	3
2.1 Použitý vzorek	3
2.2 Použité metody a techniky	3
2.3 Zpracování výsledků	4
3. Obsah dotazníku	4
4. Hodnocení	6
5. Literatura	8

1. Úvod

Pedagogicko-psychologická poradna v Praze 10 realizovala v roce 1996 průzkum, který mapoval četnost užívání návykových látek u dětí na ZŠ v 8. a 9. třídách. Výsledky výzkumu byly začleněny do systému vzdělávání pedagogů. Cíle byly ryze praktické – seznámit nově pověřené pedagogy s konkrétní situací v jejich regionu a vytipovat faktory, které mohou s užíváním drog souviset.

Zájem škol a dalších odborných zařízení o podobné informace inicioval v roce 1998 realizaci nového šetření. V něm byla použita obdobná metodika výzkumu a srovnáním obou studií bylo možno zachytit i trendy, které se v užívání návykových látek v regionu během dvou let objevují. Tento druhý výzkum a jeho výsledky je obsahem mé práce.

2. Metoda výzkumu

2.1 Použitý vzorek

Průzkumu se zúčastnily všechny základní školy v regionu Prahy 10, Prahy 15 a v přilehlých obcích. Konkrétně se jednalo o 26 úplných škol. Z každé školy byly náhodně vybrány jedna nebo dvě třídy podle velikosti školy, celkem 33 tříd. Z toho bylo 27 tříd osmých a 6 tříd devátých. Respondentů bylo celkem 726. (oproti původnímu výzkumu se pracovalo cca s 60% původního souboru). Hlavní pozornost byla věnována žákům osmých tříd, kterých bylo 608. Z toho 294 dívek a 314 chlapců. V devátých třídách se jednalo o 118 žáků, 55 dívek a 63 chlapců.

2.2 Použité metody a techniky

Pro zjištění údajů byl sestrojen dotazník, který obsahoval 13 otázek. Byla použita zkrácená verze dotazníku z předchozího průzkumu. byly vybrány ty položky, které měly dobrou vypovídací schopnost a nečinily žákům při vyplňování potíže. Ve většině otázek žáci zaškrtovali z jedné nebo více nabídnutých alternativ, u některých i četnost výskytu. Otázka týkající se výše kapesného byla otevřená.

2.3 Zpracování výsledků

Údaje z dotazníku byly zpracovány dvojím způsobem. V první části byla pomocí procentuálního vyjádření provedena deskripce aktuálního stavu užívání návykových látek. Výsledky byly srovnané s výsledky z roku 1996. Ve druhé části byla provedena analýza odpovědí dětí na vybrané otázky s cílem poskytnout hlubší pohled do celkové problematiky a zjistit, které vybrané položky dotazníku mají souvislost s užíváním drog. Pro tyto účely byl použit alternativní třídící znak – zkušenost s drogou, bez zkušenosti. K tomuto třídícímu znaku byly asociovány vybrané položky dotazníku a třídící znak pohlaví respondentů. Takto vzniklé trojdimenzionální kontingenční tabulky byly analyzovány metodou logaritmických interakcí. Vzhledem k tomu, že ani v jednom případě se neprojevil interakční efekt pohlaví, lze přijmout hypotézu, že forma statistických závislostí u sledovaných proměnných je shodná u chlapců i dívek. Pro ověření výsledků bylo použito chí kvadrát test nezávislosti.

3. Obsah dotazníku

Dotazník byl členěn do dvou částí:

- užívání návykových látek
- rizikové faktory

Návykové látky byly rozděleny do několika kategorií:

- **drogy** (nelegální) marihuana, hašiš, pervitin, LSD, tripy, heroin, braun, extáze, těkavé látky, ostatní drogy (marihuana a hašiš jsou řazeny k měkkým drogám ostatní jsou pojímány jako drogy tvrdé)

- **alkohol a tabák** (legální)

- **hazardní hry a výherní automaty**

- **léky** - většina jiných šetření zahrnuje léky do položky drogy. Ve výzkumu i přes opakované instrukce administrátora, pojímaly žáci tuto položku jako obecnou zkušenost s léky, související se zdravotní indikací. Z tohoto důvodu nebyla tato položka zvlášť hodnocena

V první části dotazníku byly zjišťovány:

- **jakákoliv zkušenost s drogou**
- **opakovaná zkušenost s drogou** (*více než 1x*)
- **pravidelné užívání drogy** (*již mnohokrát, nebo pravidelně*)
- **četnost užívání jednotlivých drog** (u žáků, kteří již mají zkušenost s drogou)
- **časté kouření** (*již mnohokrát, nebo pravidelně*)
- **časté pití alkoholu** (*již mnohokrát, nebo pravidelně*)
- **gamblérství** (*již mnohokrát, nebo pravidelně*)
- **rizikové chování u žáků s opakovanou zkušeností s drogou** (*Žáci, kteří již mají zkušenost s drogou (s měkkými opakovanou s ostatními jakoukoliv), nebo mnohokrát a pravidelně kouří, nebo pijí alkohol, nebo často a pravidelně hrají na automatech.*)

Výsledky byly vyhodnocovány odpovědí na otázku: Experimentoval jsi již někdy s některou z následujících látek? *Alkohol včetně piva, LSD, tripy, heroin, braun, extáze, těkavé látky, ostatní drogy, léky, hazardní hry (výherní automaty).*

Zaškrtni s kterou a přibližně kolikrát? *1x, jen několikrát, již mnohokrát, pravidelně.*

Druhá část dotazníku – žáci byly rozděleni na ty co mají zkušenost s drogou (nelegální) a bez zkušenosti, zjišťovaly se:

- **spokojenost v rodině** - děti v odpovědi, jak se doma cítí spokojeny volily ze 4 možností: *spokojený, menší problémy, časté problémy, nespokojený*
- **rodičovská kontrola** - žáci odpovídali na otázku, zda rodiče vědí jak a s kým tráví svůj volný čas. Alternativy: *vždy, většinou, občas, nikdy* – u této otázky nebyla prokázána statistická významnost
- **volný čas** – bylo zjišťováno, jakými činnostmi (a jak často – *denně, nebo téměř denně, 1x – 2x týdně, jen občas*) tráví děti svůj volný čas, seznam činností: *poslech hudby, televize – video, příprava do školy, četba knih – časopisů, organizované kroužky, cizí jazyky – balet apod., parta – kamarádi, hra na automatech, návštěva heren, návštěva diskoték – koncertů, posezení v kavárně – restauraci – klubu, sport, kino, počítače, sběratelství, kreslení, jiné, víceméně nic – nudím se*
- **s kým se děti nejvíce kamarádí** – *spíše se staršími kamarády, se stejně starými*

spolužáky – kamarády, spíše s mladšími kamarády

- **obliba mezi spolužáky (sebehodnocení)** – myslím si, že jsem ... *ve třídě oblíbený, méně oblíbený než ostatní, se spolužáky si nerozumím, spolužáci se mi vyhýbají*

- **sympatie k některým hnutím a skupinám mládeže** - v otázce: „Mezi kým by ses cítil dobře?“ vybírali žáci z těchto variant: mezi pankáči, anarchisty, skejtáky, rockery, skiny, návštěvníky diskoték, návštěvníky house party, grafitáky, mezi jinými, žádné skupiny mě nelákají

- **užívání drog, pití alkoholu a kouření** – srovnání uživatele drog (nelegálních) s ostatními z hlediska toho, zda a jak často konzumují alkohol a kouří, škála četnosti: *ne, 1x, jen několikrát, již mnohokrát, pravidelně*

- **hodnoty** – děti měly u 12 hodnot určit na pětistupňové škále stupeň důležitosti. Nabídnuté hodnoty: rodina, zdraví, mít přátele, peníze, známky ve škole, úspěch, zábava, láska, vědomosti (znalosti), vzhled, zvířata, jiné... Hledali se ty hodnoty, které jsou statisticky významné mezi uživateli a neuživateli drog

4. Hodnocení

Šetření probíhalo na stejných školách a soubory respondentů byly poměrně velké. To samo o sobě může do jisté míry eliminovat rizika, které použití dotazníku přináší. Bohužel, zda v roce 1998 byly žáci otevřenější než v roce 1996, se nedá z takto koncipovaného šetření vyvodit. Vzhledem k tomu, že dotazníkovou metodu a metodiku celého šetření přebírají další odborná pracoviště, je nutné v budoucnu provést širší srovnání výsledků s pokusem o vyvození obecnějších závěrů. Tento dotazník přinesl výsledky pouze pro některé části města Prahy, kde se dá očekávat velký počet dětí, kteří experimentují s drogami. Zajímavé by bylo srovnat regiony mezi sebou a zároveň srovnat výsledky menších měst a venkova s výsledky velkých měst.

V druhé části dotazníku byly srovnávány skupiny žáků se zkušeností s drogou a bez zkušeností. Podle mě by bylo zajímavé přidat ještě kategorie žáků, kteří mají zkušenost s alkoholem a tabákem.

Jako nedokonalé mě připadá řešení položky volný čas. Z tabulek a grafu je dobře vidět, že ti kdo mají zkušenost s drogou, jsou aktivnější v některých činnostech např. tráví více času v restauraci (více než 2x), častěji navštěvují diskotéky ... Podle mě by k objektivnějšímu

posouzení bylo potřeba udělat hlubší analýzu jednotlivých činností. Na druhou stranu to není cílem takto pojatého dotazníku.

Podle výsledků dotazníku si žáci, kteří mají zkušenost s drogou častěji myslí, že jsou mezi spolužáky oblíbení. Významně méně často se také pokládají za méně oblíbené. S dotazníku nevyplývá, zda se v kolektivu cítí dobře, nebo jsou méně kritičtí.

Literatura:

Medlínová, Blanka. Trendy v experimentování a zneužívání návykových látek u dětí na ZŠ.
Pedagogika, L, 2000, č. 3, s. 256-271.